

2 Sağlık coğrafyasının gelişimini değerlendirmeci yaklaşımlar

- ▶ Hastalık ve sağlığı nasıl kavramsallaştırmamız gerektiği konusunda verdiğimiz uğraş, insanların da hasta ya da sağlıklı olarak ayrıştırılmasında işe yaramaktadır.
- ▶ Hastalığın nasıl geliştiğinin anlaşılmaya çalışılması sağlık ve sağlık bakımı konusunda önemli ipuçları ortaya koymaktadır.
- ▶ Geleneksel olarak pek çok topluluk hastalıkların nasıl ortaya çıktığına ilişkin olağan dışı/doğa üstü inançlar geliştirmiştir.
- ▶ Bireylerin pek çoğu da hastalığın tanrıdan gelen bir tür cezalandırma olduğu konusunda içten içe yakınırırlar.

2 Sağlık coğrafyasının gelişimini değerlendirmeci yaklaşımlar

- ▶ Yunan filozofları, dünyanın ampirik olarak gözlemlenmesiyle elde edilecek bulgular peşinde koşturan ilk düşünürlerdendir.
- ▶ Çevrenin tıbbi bilimlerle olan ilişkisini kurmada bu dönemki filozofların yoğun uğraşları olmuştur.
- ▶ Bazı akademisyenler coğrafi farklılıkların; çevresel koşulların hastalıklardan sorumlu olduğu konusunu bugün şiddetle eleştirmektedir.
- ▶ Örneğin filozof Hipokrat'a dayandırılan **Hippocratic Corpus** görüşü tıp etiği, tıbbi bilimler ve çevrenin sağlık üzerinde önemli bir etkisinin olduğu varsayımına dayanmaktadır.

2 Sağlık coğrafyasının gelişimini değerlendirmeci yaklaşımlar

- ▶ Hipokrat, çevresel determinizmin ilk düşünürlerindedir ve o sağlık durumunu, vücut tiplerini, kişisel özellikleri ile başta iklim olmak üzere çevresel faktörlerle ilişkilendirmiştir.
- ▶ Onun düşüncesinde çevre bazı nüfusları ekarte edecek biçimde güçlüdür ve sağlık durumu ırksal özelliklerle ilgilidir ve bu düşünce ırkçı politikaların da hakkaniyetini oluşturmaktadır.
- ▶ Sonuç olarak bugün çoğumuz bu görüşü (**çevresel determinizm / environmental determinism** ve ırksal özellikler) katı bir biçimde reddetmekteyiz.

2 Sağlık coğrafyasının gelişimini değerlendirmeci yaklaşımlar

- ▶ Önemli bir teorik ilerleme sağlık konusunda araştırmalar yapanların sağlık ve hastalık arasında ekolojinin nasıl sorumlu olabileceğine yönelik sorgulamaları ile elde edilmiştir.
- ▶ Bu görüş insanın ve çevrenin ayrı ayrı varlıklar olarak ele alınması gerektiği görüşüne şiddetle karşı çıkarak insanın bütünleşik hastalık döngüsünde ana unsurlardan biri olduğu görüşüne dayanan hastalık ekolojisi alanını var etmiştir.
- ▶ Bu döngüsel sistemde insan enfeksiyonel bir etken olarak yer almaktadır. Ve fakat ayrıca hastalık vektörleri, virus barındıran hayvanlar ve çevrenin kendisi hastalıkların etkin bir biçimde bulaşmasını sağlayıcı faktörler olarak döngüde yer almaktadır.

2 Sağlık coğrafyasının gelişimini değerlendirmeci yaklaşımlar

- ▶ Hastalık ekolojisinin çalışmaları ve birikimi, tıp bilimlerinde teknolojik ilerlemeden de sorumlu olmuştur.
- ▶ Enfeksiyon etkenleri daha iyi anlaşıldığında ve tanımlandığında böylece insanlar nelerin onlar için tehlikeli olabileceğini kavramışlar ve ona göre önlemler almışlardır.
- ▶ örneğin şiztozomiyaz, insanı hasta eden olgunluğa erişmek için insanın, salyangozun ve/veya suyun olduğu yerde patojen hale dönüşmektedir. Bu parazitin yaşaması için döngü, insanı, salyangozu ve suyu gerektirmektedir. Bu hastalığın ortadan kalkması için ise: patojenin ortaya çıkışını engellemek adına sağlık hizmetlerini patojeni sudan arındırmak adına harekete geçirmek; salyangoz toplayıcılığı ile geçinen insanlara başka iř yaratmak ve salyangozları da ekosistemden uzaklaştırmak gerektirmektedir.

2 Sağlık coğrafyasının gelişimini değerlendirmeci yaklaşımlar

- ▶ 19. yüzyılda mikropların insanı esir alan yaygınlaşması karşısında tıbbi bilimler ve kamu sağlığı alanında ciddi adımlar atılmıştır.
- ▶ Bu adımlar: tıbbi cihazların sterilizasyonu; aşılama; antibiyotiklerin keşfi ve çeşitlendirilmesi; suların klorlanması; atık suların arıtılmasıdır.
- ▶ Bu teknolojik gelişmeler insanın yaşam süresini dramatik bir biçimde artırmıştır.
- ▶ Hastalığa neden olan bir unsur (etken) vardır: patojen veya toksin ve bunun da bulaştıktan sonra belirtileri vardır (spesifik neden doktrini).
- ▶ **Redaksiyonist biyomedikal yaklaşım**, batı tıp biliminin temelini oluşturmuş ve insanı onun fiziksel ve sosyal çevresinden ayırıştırarak “sağlık bilimi” içerisinde ele almıştır.

2 Sağlık coğrafyasının gelişimini değerlendirmeci yaklaşımlar

- ▶ Redaksiyonist biyomedikal yaklaşımın bu sınırlılığı kabul görünce sağlık konusunu başka perspektiflerden çalışmak alternatif yaklaşımların da gelişmesini beraberinde getirmiştir.
- ▶ Pek çok bilim insanı bugün biyomedikal perspektifin ötesine geçecek şekilde hastalık ve hastalık-sağlık ilişkisine toplumsal, ekonomik ve politik konteksler açısından yaklaşmakta ve araştırmalar yapmaktadır.

2 Sağlık coğrafyasının gelişimini değerlendirmeci yaklaşımlar

- ▶ Gittikçe genişleyen bu yaklaşım ve perspektif alanı ışığında sağlık, toplumsal ve kültürel teoriler sağlık coğrafyasında açıklıkla kullanılabilir.
- ▶ Siyaset bilimi, ekonomi, ırk, toplumsal cinsiyet ve marjinal nüfuslar sağlık ve sağlık bakımı konularında bu post-medikal duruşun ne kadar da önemli olduğunu ortaya koymaktadır.
- ▶ Bu yaklaşımlar sağlık-hastalık konusunun sadece ampirik ve redaksiyonist yaklaşımla incelenmesi gerektiği hipotezini reddetmekte; daha bütüncül olarak toplumsal ve psikolojik yaşantının da incelenmesi gerektiği tezini güçlü bir biçimde savunmaktadır.

2 Sağlık coğrafyasının gelişimini değerlendirmeci yaklaşımlar

- ▶ İnsanlığın bireysel deneyimleri, insan sağlığı, refah, kamu sağlığı gibi konularda başka başka yerlerde değişik anlamlar kazandığını gözler önüne sermektedir.
- ▶ Yerler insanlar için başka başka anlamlarla yüklüdür.. ve böylece sağlık coğrafyasında “**yer (place)**” kavramı sadece peyzaj ya da inşa edilmiş çevre anlamını taşımamakta ve fakat orada yaşayan insanların kendilerini çevreleyen çevreyle nasıl ilişkiler kurduklarını ve ona yanıt verdikleri anlamıyla da yüklüdür.

2 Sağlık coğrafyasının gelişimini değerlendirmeci yaklaşımlar

- ▶ Böylece sağlık çalışmalarında yer'in önemi zamanla değişmiştir.
- ▶ Hipokratik geleneği izleyen erken dönemde yer'e olan ilgi çevrenin sağlık üzerindeki etkisine yer'in basitçe iklim, bitki örtüsü gibi özelliklerini de barındıracak şekilde alan kazanmasını sağlamıştır.
- ▶ Ve fakat 1960'lardaki kantitatif devrim, sağlık üzerine yapılan mekânsal vurguda **lokasyon, ilişkiler-ağlar, bağlantısallık** gibi faktörlerin ne kadar da önemli açıklayıcılar olduğunu ortaya koymuştur.
- ▶ Hatta sağlık coğrafyasının en önemli kazanımı bu konudaki en yeni yaklaşım, toplum ve toplumsal süreçler üzerine geliştirilmiş olan "toplumun mekânsal inşası ve toplumsal süreçler, diğer bir ifade ile sosyal coğrafya olmuştur.
- ▶ Yukarıda anılan üç gelenek sağlık coğrafyasının zaman içinde ve özellikle 20. Yüzyıldan beri nasıl değişimler geçirdiğini açıklıkla ortaya koymaktadır.